

Radyo Tiyatrosunun Deyim ve Atasözü Öğretiminde Kullanılabilirliği Üzerine Bir İnceleme

Melike BİLİR¹

Aliye USLU ÜSTTEN²

Özet

Deyimler ve atasözleri, bir milleti toplumsal ve kültürel açıdan anlamamızı sağlayan zengin dil unsurlarındandır. Ancak bu dil unsurlarının öğretimi genellikle soyut anlamlarından dolayı meşakkatlidir. Bu çalışmada, radyo tiyatrosunun bu tür dil unsurlarının öğretiminde etkili bir araç olup olmadığı incelenmiştir. Farklı temalara sahip beş radyo tiyatrosu eseri dinlenmiş ve bu eserlerde yer alan deyim ve atasözleri analiz edilmiştir. Deyimler ve atasözlerinin bağlam içinde nasıl kullanıldığı incelenmiş, aynı zamanda bu öğelerin öğretimsel potansiyeli değerlendirilmiştir. Bulgular, radyo tiyatrosunun deyim ve atasözlerinin bağlam içinde sunularak öğrencilere hem dilsel hem de kültürel anlamda zengin bir deneyim yaşatılabileceğini ortaya koymuştur. Radyo tiyatrosu, özellikle ileri düzey dil öğrencileri için deyim ve atasözü öğretiminde etkili bir araç olarak tavsiye edilebilir. Dilin kültürel yönlerini anlamayı kolaylaştıran bu yöntem, dil eğitimi sürecine farklı bir perspektif kazandırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Radyo Tiyatrosu, Deyim, Atasözü, Dil Öğretimi, Kültürel Bağlam

A Study on the Usability of Radio Theatre in Teaching Idioms and Proverbs

Abstract

Idioms and proverbs are rich linguistic elements that reflect the cultural and social values of a language. However, the teaching of these elements can be challenging due to their abstract meanings. This study investigates whether radio theater can serve as an effective tool for teaching such linguistic elements. Five radio theater plays with different themes were analyzed, focusing on the identification of idioms and proverbs. The study examines how these idioms and proverbs are used in context, their impact on the characters' dialogues, and their role in the development of the plot. The findings show that radio theater provides a rich linguistic and cultural experience by presenting idioms and proverbs within context, making them easier for learners to grasp. Radio theater can be particularly useful for advanced language learners, as it offers an effective method for teaching idioms and proverbs. This approach facilitates understanding the cultural aspects of language, bringing a unique perspective to the language learning process.

Keywords: Radio Theatre, Idiom, Proverb, Language Teaching, Cultural Context

1. Giriş

Deyimler ve atasözleri, bir dilin kültürel zenginliğini yansıtan, toplumsal ve bireysel yaşamı anlamlandırmada önemli bir rol oynayan dil birimleridir. Kültür, toplumun bireylerini bir araya getiren ve bağlayan unsurları kapsar; bu unsurlar dil ve iletişim süreçlerinden sanata, inançlara, törelere, hukuk ve yönetim kurumlarına

---

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, melikebilir0@gmail.com, ORCID: 0009-0007-4645-9959

² Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, aliyeuslu@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2937-6154

kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır (Güvenç, 2002: 14-15). Dil ve iletişim süreçlerinde yer alan deyimler ve atasözleri, bir toplumun değerlerini, geleneklerini ve düşünsel birikimini kuşaktan kuşağa aktararak kültürel sürekliliği sağlar.

Radyo tiyatrosu, sesli performanslar, dramatik anlatımların ve yaratıcı öykülerin dinleyicilere sunulduğu bir radyo programı biçimidir. Bu format, dinleyicilerin hayal gücünü tetikleyerek görsel öğeler olmaksızın, sesler aracılığıyla zihinlerinde bir hikâye canlandırmaları fırsatını sunar. Bu bağlamda, radyo tiyatrosu gibi yenilikçi ve etkileşimli materyallerin, deyimlerin ve atasözlerinin öğretiminde nasıl bir katkı sağlayabileceği üzerine düşünmek önemlidir.

Radyo tiyatrosu, deyimler ve atasözleri gibi dil unsurlarının öğretiminde yaratıcı ve etkili bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Klasik radyo tiyatrosu, eğitimcilere diğer alanlarda uygulanabilir teknikler öğretmek için bir araç sunar ve performans alternatifleri sağlar (West, 1997: 5). Radyo tiyatrosunun eğitimde kullanımını, özellikle dil öğretimi ve kültürel aktarım alanında büyük potansiyel taşımaktadır. Radyo tiyatrosu, dinleyicilere yaratıcı bir öğrenme deneyimi sunarak klasik yöntemlerden farklı olarak öğrenme sürecini daha çekici ve etkili hâle getirebilir.

Deyim ve atasözlerinin öğretimi, ezbere dayalı bir yaklaşımla sınırlı olduğunda öğrencilerin bu dil yapılarını anlaması ve kullanması zorlaşabilir. Ancak radyo tiyatrosu, deyimler ve atasözlerinin anlamlarını ve kullanımını dinleyiciye dramatik bir şekilde sunarak yenilik sağlayabilir. Örneğin, bir radyo tiyatrosunda, bir olay ya da karakter aracılığıyla bir atasözü aktarıldığında dinleyiciler, bu ifadelerin günlük yaşamdaki yeri ve önemini daha iyi kavrayabilirler. Bu yöntem, deyimler ve atasözlerinin bağlam içinde nasıl kullanıldığını ve ne tür sosyal veya kültürel mesajlar içerdiğini gözler önüne serer.

Atasözlerini ve deyimleri tanıdık durumlarla ilişkilendirmek, öğrencilerin bu ifadeleri daha kolay içselleştirmelerini ve iletişimde etkin bir şekilde kullanmalarını sağlar (Prayudha, 2023: 31). Öğrenciler, deyim ve atasözlerinin anlamını kavramakta genellikle güçlük çekerler çünkü bu ifadeler çoğunlukla mecaz anlam içerir. Atasözlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için, net açıklamalarla günlük yaşamdan alınan örnekler sunulması anlamayı kolaylaştırır. Bu şekilde, öğrencilerin yalnızca sözlerin yüzeysel anlamını değil, aynı zamanda bu sözlerin iletmiş derin mesajı ve bilgece öğüdü de anlamalarına yardımcı olur. Atasözleri ve deyimlerin günlük konuşmalardaki işlevlerini anlamak ve bu işlevleri toplumsal uygunluk kurallarına uygun şekilde yerine getirmek, bağlamdan bağımsız olarak bu ifadelerin sayıca öğrenilmesinden daha önemlidir (Liontas, 2018).

Otantik materyaller, öğrencilerin ilgisini çekmekle kalmaz; aynı zamanda onları motive eder, gerçek hayat deneyimlerini sınıf ortamına taşır ve kültürel bilgileri öğretime entegre eder (Temizyürek vd., 2016: 59). Doğal dil örneklerini içermesi nedeniyle otantik bir kaynak olan radyo tiyatrosunun öğretim sürecine entegrasyonu ayrıca interaktif bir öğrenme ortamı sağlayarak öğrencilerin dinleme ve anlama becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir. Dinleyiciler, karakterlerin diyalogları ve olaylar aracılığıyla deyimler ve atasözlerinin pratik kullanımını gözlemleyebilirler ve bu sayede bu dil unsurlarının anlamlarını daha derinlemesine öğrenebilirler.

Ana dili eğitiminde Türkçe alan becerileri, anlama ve anlatma çerçevesinde dört temel beceri olarak ele alınmaktadır: dinleme/izleme, okuma, yazma ve konuşma. Bu model, okullarda Türkçe derslerinin değerlendirilmesinde bu dört becerinin ölçülmesini öngörmektedir. Miçoğulları'nın (2021: 19) belirttiği gibi, radyo tiyatrosu metinleri bu becerilerin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır çünkü radyo tiyatrosu metinleri yalnızca dinleme becerilerini güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda konuşma, yazma ve okuma becerilerini de olumlu yönde destekler ve

güçlendirir. Bu bağlamda, radyo tiyatrosu metinleri, Türkçe eğitiminin dört temel becerisinin bütünleşmiş bir şekilde geliştirilmesine katkıda bulunur.

Deyimler ve atasözleri, günlük konuşmalarda sıradan dil öğeleri gibi görünse de her biri kültürel mirasın parçasıdır. Bir dilin içinde saklı olan bu tür ifadeler, bireylerin yaşam deneyimlerini kısa, öz ve etkileyici bir biçimde sunarken aynı zamanda toplumsal hafızayı da nesilden nesile aktaran semboller gibidir. Bu ifadeler, duyguların ve tecrübelerin ortak bir dilde buluşmasını sağlar. Dildeki bağlamın gücü ise bu deyimlerin veya atasözlerinin buldukları duruma göre farklılıklar kazanmasıyla ortaya çıkar. Örneğin, "sıkı sarılmak" gibi bir ifade sadece basit bir gerçeği vurgulamakla kalmaz aynı zamanda insanın iradesine dair bir metafor olarak kullanılabilir. Bu açıdan dildeki her öğe, toplumsal yapıları yeniden kuran ve bireyler arası iletişimi şekillendiren güçlü bir semboldür.

Deyimler ve atasözleri, dilin kültürel ve toplumsal yapısını anlamak için vazgeçilmez unsurlardır. Deyimler, soyut bir kavramı mecazi bir dille ifade ederken, atasözleri, toplumun deneyimleri sonucu ortaya çıkan ve genellikle öğüt veren kısa ve özlü cümlelerdir. Ancak, bu dil unsurları genellikle bağlamdan koparıldığında anlaması zor hâle gelir. Dil öğreniminde bu tür soyut ifadelerin doğru ve etkili bir şekilde öğretilmesi, öğrencilerin dil becerilerini ve kültürel farkındalıklarını geliştirmek açısından önemlidir.

Radyo tiyatrosu, deyim ve atasözlerinin doğal bir bağlamda sunulabileceği özgün bir platformdur. Karakterlerin gündelik diyalogları, toplumsal normları ve kültürel değerleri yansıtarak dinleyicilere dilin işleyişini ve kültürel arka planını anlamalarına yardımcı olur.

Radyo tiyatrosu, deyim ve atasözlerinin öğretiminde yenilikçi bir araç olarak değerlendirilebilir. Hem eğlenceli hem de öğretici bir öğrenme deneyimi sunarak öğrencilerin bu önemli dil unsurlarını anlamalarını ve kullanmalarını kolaylaştırabilir. Radyo tiyatrosunun yaratıcı anlatım tarzı deyimlerin ve atasözlerinin günlük yaşamda nasıl işlediğini ve hangi anlamları taşıdığını etkili bir şekilde vurgulayabilir, böylece dil öğretimi sürecine önemli bir katkıda bulunabilir.

2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, radyo tiyatrosunun deyimler ve atasözleri öğretiminde kullanılıp kullanılmayacağını belirleyip öğrenme sürecinde farklılık oluşturmayı amaçlamaktadır.

3. Yöntem

Bu araştırma, tiyatro oyunlarının deyim ve atasözlerinin öğretimindeki etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırmacıların yazılı belgeler üzerinden bilgi topladığı ve analiz ettiği bir nitel araştırma yöntemidir. Beş farklı tiyatro oyunu seçilmiş ve bu oyunlar içinde geçen deyimler ve atasözleri bağlamlarına göre analiz edilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, radyo tiyatro oyunlarının deyim ve atasözlerinin öğretiminde kullanılabilirliğini incelemek amacıyla nitel bir araştırma modeli benimsenmiştir. Araştırmada, betimsel içerik analizi kullanılarak beş farklı tiyatro oyunundaki dilsel unsurlar analiz edilmiştir. Betimleyici istatistikler, verilerin tanımlanmasını ve özetlenmesini kolaylaştırır. Bu istatistikler, verilerin tek tek noktaları veya gözlemlerinden ziyade, genel olarak nasıl davrandıklarına dair bir genel görünüm

sunar (Cooksey, 2020: 61). Bu yöntem, deyim ve atasözlerinin oyunlarda hangi bağlamlarda yer aldığını, nasıl kullanıldığını ve bu kullanımın dil öğretimi açısından ne tür fırsatlar sunduğunu anlamak için uygundur.

3.2. Veri Toplama Teknikleri

Veri toplama sürecinde, tiyatro oyunlarının belge incelemesi tekniğiyle analiz edilmiştir. Bu kapsamda, oyunların ses kayıtları dinlenmiş ve metne dönüştürülmüştür. Bu incelemeler sırasında oyunlardaki deyim ve atasözleri tespit edilerek bu dilsel unsurların oyun bağlamında nasıl ve hangi amaçlarla kullanıldığı not edilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada ele alınan beş tiyatro eserinin seçimi, iki temel kritere dayanmaktadır. İlk olarak eserlerin Türk yazarlar tarafından kaleme alınmış olması önem arz etmektedir. Bu tercih, çalışmanın Türk edebiyatının özgün yapısına ve diline katkı sağlayacak eserleri inceleme amacından kaynaklanmaktadır. Türk yazarların eserlerinde yerel kültürün, dilin ve toplumsal değerlerin daha güçlü bir biçimde yansıtılacağı düşüncesiyle bu eserler araştırmanın odak noktasına alınmıştır.

İkinci olarak, seçilen eserlerde atasözleri ve deyimlerin zengin bir şekilde kullanılmış olması dikkate alınmıştır. Türk tiyatrosunda dilin inceliklerini, halk kültürünü ve toplumsal değerleri aktaran bu dil öğeleri, çalışmanın amacı doğrultusunda incelenmeye değer bulunmuştur. Bu bağlamda, çalışmamızda seçilen eserler, sadece bir edebî değer taşımanın ötesinde toplumsal belleğin bir yansıması olarak değerlendirilmiştir.

Bu iki kriter, hem Türk tiyatrosunun dilsel zenginliğine vurgu yapmayı hem de toplumsal değerlerimizin edebî eserlerdeki izdüşümlerini gözler önüne sermeyi amaçlamaktadır.

Oyunlardaki karakterlerin konuşmalarında geçen deyim ve atasözleri tespit edilmiştir. Her bir deyim ve atasözünün geçtiği replikler not edilip bağlamına göre anlamları açıklanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmada, tiyatro oyunlarında kullanılan deyim ve atasözleri; türleri, bağlamları ve anlamları açısından incelenmiştir. Analiz sırasında, oyunlarda geçen ifadeler "deyim" ve "atasözü" olarak iki ana kategoriye ayrılmıştır. Deyimler genellikle karakterlerin duygusal durumlarını yansıtmak veya olayların gelişimini betimlemek için kullanılırken atasözleri ise daha çok ahlaki dersler veya öğüt içeren mesajlar vermek için kullanılmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda, farklı temalara sahip beş radyo tiyatrosu oyunu seçilmiştir. Oyunlarda karakterlerin konuşmalarında deyim ve atasözlerinin doğal kullanımlarını gözlemlemek hedeflenmiştir. Her bir deyim ve atasözünün geçtiği bağlam, karakterlerin içinde bulunduğu koşullar ve olayların seyri dikkate alınarak analiz edilmiştir. Bu ifadelerin olay örgüsüne katkısı ve karakterler arası sosyal ilişkilerdeki rolü değerlendirilmiştir.

Dinlenen radyo tiyatroları şunlardır:

Dedemin Arkadaşı: Orhan ve ailesi, huzurlu bir yaşam sürerken, eski bir aile dostu olduğunu iddia eden Ziya adındaki yaşlı bir adamın ziyaretiyle dengeleri bozular. Ziya'nın varlığı, aile üyeleri arasında çeşitli şüphe ve karmaşalara yol açar (TRT Dinle).

Bayram Gezisi: Fikret, eşi ve kayınbiraderiyle bayram tatili için bir geziye katılır. Yolculuk sırasında, avcılık hikâyelerini abartarak anlatmaları, diğer yolcularla eğlenceli bir sohbet başlatır ve komik olaylar yaşanır (TRT Dinle).

Sakine Hanımın Hatırı: Semiha, kendisine çok emeği geçmiş olan Sakine Hanımı bayramda misafir etmekten mutluken eşi Bülent ise bu akraba ziyaretlerinden sıkılmıştır. Oyun, bu zıt beklentiler ve duygular üzerinden ilerler (TRT Dinle).

Kiracı: Ayten, iki kızıyla mütevazı bir yaşam sürerken maddi sıkıntılar nedeniyle evinin bodrum katını kiraya vermek zorunda kalır. Genç ve idealist bir avukat adayı olan Ayhan, yeni kiracı olarak eve taşındığında Ayten'in kızları ile arasında bir aşk filizlenir. Ancak bu aşk, olayların yalnızca başlangıcıdır ve beklenmedik gelişmeler, bu ilişkiyi karmaşık hâle getirir (TRT Dinle).

Fesleğenler: 30 yaşında olup tüm yaşamını bir bavula sığdıran genç kadının hikâyesi konu alınır. Çocukluğunun geçtiği kasabaya gitmek için yola çıkan kadının, yol boyunca anlattığı hikâyeler oyunu oluşturur (TRT Dinle).

4. Bulgular ve Yorum

Dinlenen radyo tiyatrolarında tespit edilen deyim ve atasözleri, karakterlerin sosyal rollerini, duygusal tepkilerini ifade etmede ve olay örgüsünün gelişiminde önemli bir işlev üstlenmiştir. Aşağıda bu bulgular sunulmaktadır:

Tablo 1: Dedemin Arkadaşı

İfade	Tür	Anlamı	Bağlam
“alt üst etmek”	Deyim	Durumu değiştiremeyecek kadar zor durumda olmak, müdahale edememek.	Maddi durumlarının iyi olmadığından, yeni bir masrafi bütçelerinin kaldıramayacağından bahsederken.
“eli kulağında”	Deyim	Yakıtın bitmek üzere olduğunu belirtmek.	Doğalgaz için yeni yükleme yapılması gerektiğinde.
“Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.”	Atasözü	Mart ayının beklenmedik soğuklarla geri döneceğini anlatır.	Kışın gelmekte olduğundan bahsederken.
“ağzının tadıyla yaşamak”	Deyim	İyi bir şekilde, huzurla yapmayı istemek.	Çay içmeyi konuşurken.
“fiyaka atmak”	Deyim	Gösteriş yapmak, hava atmak.	Kızı deri ceketini giyip dershanede hava atacak diye düşündüğünde.
“bütçeyi denkleştirememek”	Deyim	Gelir gider dengesini sağlayamamak.	Karı koca çalışmasına rağmen bütçeyi denkleştiremedikleri ile ilgili konuşurken.

İfade	Tür	Anlamı	Bağlam
“iyiliğini görmek”	Deyim	Bir kişiden yardım, destek ya da iyi muamele görmek anlamına gelir.	Birinden çok büyük bir iyilik gördüğünü belirtirken.
“kokusunu bacalardan almak”	Deyim	Bir şeyin haberini hızlıca almak ya da sezmek.	Çay içerken aniden kapıyı çalan komşu için.
“bir numarayı yutmak”	Deyim	Birinin bir yalanı ya da aldatmacayı kabul edip etmediğini sormak.	Ziya amca eski eşiyile söyledikleri şarkının adını söylediğinde.
“sık boğaz etmek”	Deyim	Birine fazla baskı yapmamak, bunaltmamak.	Birine soru sormasını isterken.
“Bugün bir ilde yarın başka bir ilçede olmak”	Deyim	Sürekli yer değiştirmek, gezgin olmak.	Çok gezdiğini belirtirken.
“başını alıp gitmek”	Deyim	Kendi başına ilerlemek, kontrol dışına çıkmak.	Bisikletlerine binince kimse onları durduramaz.
“haz almak”	Deyim	Bir şeyden keyif almak, zevk duymak.	Gezmekten mutluluk duymakla ilgili bir yerde.
“sıkı sarılmak”	Deyim	İşine dört elle sarılmak, ciddi şekilde çalışmak.	İşine sıkı sarıl derken.
“gözünü bir şeyi görmemek”	Deyim	Aşırı hırs veya öfke durumunda başka şeylere dikkat etmemek.	Bir hırsızlık yaptığını düşündükleri eve gelen davetsiz misafir için.
“gözünü kırpmamak”	Deyim	Hiç tereddüt etmeden, çekinmeden bir şeyi yapmak.	Önüne çıkamı öldürecek sahnede.
“başına iş açmak”	Deyim	Dikkat etmezseniz bir sorunla karşılaşsınız.	Ustanın bozuk karavanla yola çıkma konusunda uyarısı.
“parmaklarını yemek”	Deyim	Çok lezzetli yemek yapmak.	Kol böreği ve yaprak sarması yapacağını söyleyen komşu için.
“soluğu kesilmek”	Deyim	Nefesi kesilmek, büyük bir şok ya da heyecan yaşamak.	Ağaçtan düştüğündeki anısını anlatırken.
“kaynanan seviyormuş”	Deyim	Bir kişinin, genelde kaynananın, birini sevdiğini ima etmek.	Yemeğin üstüne gelen komşu için.

İfade	Tür	Anlamı	Bağlam
“tavlamak”	Deyim	Birini etkilemeye çalışmak, gönlünü kazanmaya çalışmak.	Komşunun yiyecekler yapıp getirmesiyle Ziya Amca için.
“kabak çiçeği gibi açılmak”	Deyim	Daha serbest ve rahat olmak, açılmak.	Bahar gelince daha açık kıyafetler giydiğini belirtirken.
“ağzına biber sürmek”	Deyim	Birinin yalan söylememesi ya da kötü konuşmaması için uyarıda bulunmak.	Annesine şikâyet edeceğini belirtirken.
“iki yakası bir araya gelmemek”	Deyim	Sürekli maddi sıkıntılar içinde olmak.	Ev kirası, dersane masraflarını karşılayamamaktan.
“eli açık olmak”	Deyim	Cömert, yardımsever olmak.	Çok hediye aldığı için.
“iki ayağımızı bir pabuca sokmak”	Deyim	Bir işi aceleye getirtmek, telaşa sokmak.	Yemek yapmakta geç kaldık diye acele ettirilen bir sahnede.

Tablo 2: Bayram Gezisi

İfade	Tür	Anlamı	Bağlam
“kolları kopmak”	Deyim	Çok yorulmak, ağır iş yapmaktan bitkin düşmek.	Kapıyı çalarken yük taşıyan oyuncunun repliği.
“eli kolu dolu olmak”	Deyim	Ellerinin meşgul olması, bir şeyler taşımak.	Zili çalamadığından, elinin kolunun dolu olduğunu söylerken.
“deli etmek”	Deyim	Birini sürekli kızdırmak, sinirlendirmek.	Eve yeni gelmiş eşine sürekli söylenen kadın için.
“hayır beklememek”	Deyim	Birinden hiçbir fayda görmemek, işe yaramaz olmak.	Başına bir iş geldiğinde kocasının yardımcı olamayacağını belirtirken.
“kıyametleri koparmak”	Deyim	Çok büyük bir tepki vermek, kargaşa yaratmak.	Anlayışlı bir eş olduğunu söylerken, başkasının vereceği tepki için kullandığı tabir.
“oltasından kurtulacak balık olmamak”	Deyim	Çok becerikli olmak, işini iyi yapmak.	Balık tutmakta iyi olduğunu söylerken.

İfade	Tür	Anlamı	Bağlam
“sabrın taşması”	Deyim	Dayanacak gücün kalmaması, sabrın sınırına gelmek.	Eski konuların sürekli açılmasından duyulan rahatsızlık.
“Akacak kan damarda durmaz.”	Atasözü	Kaderde olan şeyin önüne geçilemez, olacak şey olur.	Oyuncu elini kestiğinde kullandığı ifade.
“sıkıntıya gelememek”	Deyim	Rahatsız durumlardan hoşlanmamak, sabırsız olmak.	Mağara, anıt gibi yerlerin gezilmesinden konuşurken.
“tıkınmak”	Deyim	Çok hızlı ve iştahla yemek yemeye başlamak.	Yolcular hakkında konuşurken.
“ağzının suyu akmak”	Deyim	Çok iştahlanmak, canı çekmek.	Balık tarifini dinlerken.
“kaymak gibi yol”	Deyim	Çok düzgün, pürüzsüz yol.	Yolu tarif ederken.
“elleri boş dönmek”	Deyim	Av ya da işten eli boş dönmek, başarısız olmak.	Av esnasında arkadaşlarına avını verdiğini söylerken.
“canı çıkmak”	Deyim	Çok yorulmak, bitkin düşmek.	Valizi yerleştirirken çok yorulduğunu anlatırken.
“burnu bile kanamamak”	Deyim	Bir olayda zarar görmemek, kazadan sağ çıkmak.	Kaza esnasında yara almadığını belirttiğinde.

Tablo 3: Fesleğenler

İfade	Tür	Anlamı	Bağlam
“eli kalem tutanlardan olmak”	Deyim	Okumuş, bilgili, eğitilmiş insanları ifade eder.	Okumuş, bilgili birisinin derken.
“umudunu yitirmek”	Deyim	Artık umut etmeyen, yaşamdan beklentisi kalmamış insanlar.	Bulunduğu mekânda yaşayan insanları tasvir ederken.
“saça aklar düşmesi”	Deyim	Saçların beyazlamaya, yaşlanmaya başlamak.	Saçlarının beyazlaşmasından bahsederken.
“aklını bir şeye takmamak”	Deyim	Dert etmemek, kafaya takmamak.	Oyuncuyu rahatlatmak için kullanılan replik.

İfade	Tür	Anlamı	Bağlam
“Su testisi su yolunda kırılır.”	Atasözü	Kötü huyları olan birinin kendi yolunda zarar görmesi.	Ölen kötü huylu bir insanın arkasından konuşurken.
“yüzünü güldürememek”	Deyim	Birini mutlu edememek.	Mutlu edemedik derken.
“yedirip içirmek”	Deyim	Büyütüp yetiştirdikleri kişiyi ifade eder.	Büyüttükleri kız için kullanılıyor.
“hasret kalmak”	Deyim	Özlem duymamak, birine hasret kalmamak.	Annesine duyduğu özlemi anlatırken.
“içine düşmek”	Deyim	Birine duyulan yoğun sevgi ve hayranlık.	Sevdiği kızın gözlerinden bahsederken.
“eve bağlayamamak”	Deyim	Birinin evine, ailesine sadık kalması, yuvasını kurtarmak.	Yuvasını kurtarma konusunda konuşurken.
“yediği ekmeğe nankörlük etmek”	Deyim	Birine yapılan iyiliklere karşı vefasızlık göstermek.	Kavga esnasında.
“ocağını söndürmek”	Deyim	Aileye büyük bir mutsuzluk ve yıkım getirmek.	Oğlunun bıçaklandığı haberini aldığı anda.
“kahrını çekmek”	Deyim	Birinin sıkıntılarını, dertlerini katlanarak göğüsleyememek.	Başkaları kendi oğullarının huyuna gitmeyeceğini belirtirken.
“esip savurmak”	Deyim	Çabuk sinirlenen, parlayan, sert tepkiler veren kişi.	Birini tasvir ederken.
“karnı tok sırtı pek olmak”	Deyim	Maddi olarak rahat, bakımı iyi yapılan kişi.	Bakımının iyi yapıldığını belirtirken.

Tablo 4: Sakine Hanımın Hatırı

İfade	Tür	Anlamı	Bağlam
“kapısını aşındırmak”	Deyim	Sıkça bir yere gitmek, o mekânı sık ziyaret etmek.	Sık sık kalp doktoruna gideceğinden bahsederken.
“gözleri keskin olmak”	Deyim	Her şeyi dikkatlice görebilen, gözlem yeteneği yüksek.	Temizliğin her detayını görebilir derken.

İfade	Tür	Anlamı	Bağlam
“diller dökmek”	Deyim	Birini ikna etmek için çok şey söylemek, çok çaba harcamak.	Gönlünü almak için ikna etmeye çalışırken.
“gücenip gitmek”	Deyim	Birinin darılması durumunda onu kaybetme korkusu.	Darılmaması için sebep sunarken.
“göze gözükmemek”	Deyim	Fark edilmeyen, dikkate alınmayan.	Hediye olarak terlik alındığını başka hediye alınmasına gerek duyulmadığını belirten oyuncuya söylenen ifade.
“bayram etmek”	Deyim	Mutluluk, sevinç içinde olmak.	Cevahir tatlısı yapıldığı günkü mutlulukları.
“kafası kızmak”	Deyim	Sinirlenmek, öfkelenmek.	Sakine Hanımın gönlünü hoş tutmadığında olacak durumu açıklarken.
“hastalığın kol gezmesi”	Deyim	Herkesin hastalandığını belirtmek.	Evde olan herkesin hasta olduğunu ifade ederken.
“hatırı için bir şey yapmak”	Deyim	Birine özel bir istekte bulunmak için hatırlatmak.	Bir tane daha lokum yemesi için ikna çabasındayken.
“uykular tutmamak”	Deyim	Rahatsızlık nedeniyle uyuyamamak, kaygıdan uykusuz kalmak.	Misafirlerinin kaybolmasına duydukları üzüntüyü belirtirken.
“el pençe divan durmak”	Deyim	Saygı göstererek itaate hazır bir şekilde durmak.	Kaç gündür istenilen her şeyi yaptığını söyleyen oyuncunun ifadesi.
“bal dökse yalamak”	Deyim	Çok temiz, hijyenik bir ortam.	Evin temizliği hakkında konuşurken.
“parmaklarını yemek”	Deyim	Bir yemeğin o kadar lezzetli olması, yenirken her şeyi unutturması.	Cevahir tatlısı yapacak oyuncu tatlısının lezzetini anlatırken.
“yerinde duramamak”	Deyim	Heyecan ve sevinçten dolayı hareket edememek, sabırsızlık.	Tatlı yapılacağı için sevinçli olduğunu ifade ederken kullanılan söz.

Tablo 5: Kiracı

İfade	Tür	Anlamı	Bağlam
"ortalık ana baba günü olmak"	Deyim	Çok kalabalık, insanın kaybolacağı kadar yoğun bir ortam.	Çok kalabalık olduğunu belirtirken.
"ok gibi fırlamak"	Deyim	Çok hızlı bir şekilde hareket etmek, aniden koşmak ya da kaçmak.	Hırsızın kaçışını tasvir ederken.
"evlilik çağına gelmek"	Deyim	Büyümek, artık evlenme yaşına gelmek.	Çocuklarının büyüdüğünden konuşurken.
"taş çıkartmak"	Deyim	Yaşı büyük olsa da gençlerden daha dinç ve aktif olmak.	Yaşı büyük birine iltifat ederken.
"çoğu gitmek, azı kalmak"	Deyim	Hayatının büyük bir kısmını yaşadığını, sona yaklaştığını ifade etmek.	Hayatının yarısından fazlasını yaşadığını açıklarken.
"ateş pahası olmak"	Deyim	Aşırı pahalı, el yakacak kadar yüksek fiyatlı.	Dükkânın fiyatının çok pahalı olduğunu belirtirken.
"insan sarrafı olmak"	Deyim	İnsanları iyi tanıyan, karakterlerini hemen çözebilen biri.	Yeni kiracı arayan ev sahibine.
"misler gibi kokmak"	Deyim	Tertemiz, çok güzel bir şekilde kokan bir ortam oluşturmak.	Evin tertemiz olması hakkında.
"eve kapatmak"	Deyim	Sürekli evde tutmak, dışarı çıkmasına izin vermemek.	Ev işi yapacağım diyen kişiye.
"evde kalmak"	Deyim	Evlenemeyecek, kısmeti açılmayan kişi.	Evlenemeyecek kişi hakkında.
"Milletin ağzı torba değil ki büzesin."	Atasözü	İnsanların dedikodusunu engellemek mümkün değil.	Arkasından konuşan insanlara karşı.
"gözü tutmak"	Deyim	Güvenilir veya uygun bulmak, olumlu izlenim edinmek.	Yeni kiracıyı değerlendirirken.
"can yoldaşı olmak"	Deyim	Hayat arkadaşı, sürekli yanında olan, destek olan kişi.	Evlenecek birine ihtiyaç olduğunu belirtirken.
"Çalışan kazanır."	Atasözü	Emek veren, çalışan kişi mutlaka başarır ve kazanır.	Öğrenciyi motive ederken.

İfade	Tür	Anlamı	Bağlam
"mahcup etmek"	Deyim	Aşırı övgü karşısında utanmak, utanacak duruma düşmek.	Çok övgü alan birinin ifadesi.
"içi kaynamak"	Deyim	Birine hemen ısınmak, güvenmek, samimi hissetmek.	Yeni kiracıya içinin ısındığını belirtirken.
"yük olmak"	Deyim	Birine sürekli yük olmak, sıkıntı vermek.	Ev sahibinin sık sık yardım ettiği kiracının ifadesi.
"Gönül ferman dinlemez."	Atasözü	Kalbin istekleri mantıktan bağımsızdır, duygulara söz geçmez.	Büyük yaşına rağmen birine ilgi duyan kişi hakkında.
"yakasını bırakmamak"	Deyim	Peşini bırakmamak, sürekli sıkıştırmak.	Sık sık yemek getiren komşu için.
"yüzünü kara çıkarmamak"	Deyim	Beklentileri karşılamak, verilen sorumluluğu başarıyla yerine getirmek.	Kirayı tam zamanında getiren kiracı hakkında.
"evi alt üst etmek"	Deyim	Her yeri aramak, bir şeyi bulmak için evi karıştırmak.	Kaybolan altınları bulamadığında.
"kuş olup uçmak"	Deyim	Birinin ansızın ortadan kaybolması, iz bırakmadan kaçması.	Her şeyi alıp kaçan kiracı hakkında.
"bir taşla iki kuş vurmak"	Deyim	Tek bir hamleyle iki farklı amaca ulaşmak.	Hem kiracı hem avukat olma durumu.
"alnında yazılı olmak"	Deyim	Birinin iyi ya da kötü olduğunu dışarıdan anlamak mümkün mü?	Birinin iyi olduğunu yüzünden anlayıp anlamayacağını sorulması.

Atasözleri, bir milletin değerlerini ve deneyimlerini nesilden nesile aktaran, öğretici ve özlü ifadelerdir; deyimler, belirli bir durumu ifade etmek için oluşturulmuş özgün kalıplardır ve genellikle öğüt verme amacı taşımaz. İkisi de dilin ve kültürel mirasın zenginliğini gösterir (Altaylı, 2010: 127-129).

Bulgular incelendiğinde, deyimlerin büyük bir ifade yoğunluğu taşıdığı görülmektedir. "Ortalık ana baba günü." gibi bir ifade, olay yerini öyle güçlü betimler ki uzun bir açıklama yerine bu deyim kullanılarak zihinde anında bir görüntü canlanır. Deyimler insan duygularını ve deneyimlerini sade ama etkileyici bir biçimde aktararak dilin en büyük işlevlerinden biri olan empatiyi destekleyebilir.

Atasözleri ise çoğunlukla deneyimden süzülen dersler içerir. Farklı dillerdeki atasözleri, iletişimi zenginleştirerek mecazi dil, nazik davranışlar ve konu kontrolünü anlamamıza katkıda bulunabilir (Charteris-Black, 1995: 259). Örneğin, "Gönül ferman dinlemez." sözü, insanın duygusal yapısının kontrol edilemez olduğunu ifade

etmektedir. Burada derin bir yaşam gözlemi mevcuttur. Atasözleri, bireysel deneyimleri toplumsal bir yargıya dönüştürür ve bu yargılar, her kuşağın kendi yaşantısında anlam kazanır.

Deyimler ve atasözleri, toplumsal ilişkilerdeki rollerin nasıl şekillendiğini de gözler önüne serer. “Evde kalacak...” ya da “Evlilik çağına geldi.” gibi ifadeler, özellikle toplumsal cinsiyet rollerinin ve beklentilerinin belirgin olduğu alanlarda işlev görür. Bu tür dilsel yapılar, toplumsal normların bireyler üzerindeki etkisini ve bu normların zamanla nasıl içselleştirildiğini anlamamız açısından önemli bir ipucu sunar. “Misler gibi koksun...” gibi bir ifade, ev temizliğinin bir kadınlık pratiği olarak nasıl yüceltiğine işaret eder. Bu, aynı zamanda toplumsal beklentilerin bireyler üzerindeki baskısını da açığa çıkarır.

Kinaye ise bu ifadelerin başka bir önemli boyutudur. Bazı deyimler, örneğin “Bal dökse yalanır.” gibi, abartılı bir övgü barındırır ve bazen gerçekliğin ötesinde bir anlam taşır. Bu, alaycı bir etki oluşturarak sadece bir durumu ifade etmekle kalmaz aynı zamanda o duruma eleştirel bir bakış sunar. Böylece deyimler mizahi ve eleştirel bir araç hâline gelir.

Bu çalışmanın bulguları, ana dili olarak Türkçenin eğitimiyle ilgili kültürel mirasın yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması yönündeki hedeflerle uyum göstermektedir. Bu amaçla hazırlanan programlar eğitimi; salt bilgi aktarımının ötesinde, değerlerin ve kültürel birikimin genç nesillere kazandırılması olarak görmektedir. Bu bağlamda, tiyatro oyunlarında kullanılan deyim ve atasözleri, Türkçenin zengin ifade gücünü ve toplumun tarihî değerlerini ortaya koymaktadır. Çalışmada incelenen eserlerdeki dil unsurları, Türkçe eğitiminin sadece dil bilgisi öğretmek değil, aynı zamanda kültürel ve ahlaki değerleri de öğrencilerle buluşturmak amacı taşıdığını göstermektedir.

Seçilen tiyatro eserlerindeki deyim ve atasözlerinin doğal bağlamları içinde sunulması, öğrencilerin bu dil öğelerini daha derin bir anlam bilgisiyyle içselleştirmelerine olanak tanıyabilir. Böylece radyo tiyatrosu aracılığıyla Türkçe eğitiminde öğrencileri sadece dil açısından donatmakla kalmayıp, aynı zamanda onları kültürel ve toplumsal değerlerle buluşturma imkânı elde edilir.

5. Sonuç

Radyo tiyatrosu, dil öğrencilerine soyut dil unsurlarını somut bir bağlamda sunarak etkili bir dil öğrenme aracı olarak öne çıkmaktadır. Deyim ve atasözleri, günlük dilin önemli bir parçası olduğu için radyo tiyatrosu bu unsurları öğretmenin doğal ve etkili bir yolunu sunmaktadır. Bu çalışmada elde edilen bulgular, radyo tiyatrosunun deyim ve atasözü öğretimi için dil öğrencilerine çok yönlü bir öğrenme deneyimi sunabileceğini ortaya koymaktadır. Öğrenciler, karakterlerin konuşmaları aracılığıyla sadece dilsel ifadeleri değil, aynı zamanda kültürel bağlamları da öğrenmektedirler.

Deyim ve atasözlerinin incelenmesi, dilin insanlar arasındaki ilişkiyi kuran ve toplumsal deneyimleri şekillendiren bir araç olduğunu göstermektedir. Her bir ifade, yalnızca bir söz öbeği değil; aynı zamanda bireylerin hayat tecrübelerini, duygularını ve içinde buldukları toplumun dinamiklerini aktaran bir köprü niteliğindedir. Bunlar, sadece yüzeydeki bir dil oyunundan ibaret olmayıp derin bir sosyal ve kültürel bağlama dayanır.

Deyimlerin, karakterlerin ruh hâlini veya olaylara yaklaşımlarını anlatmada işlev gördüğü, atasözlerinin ise daha geniş ve evrensel bir bakış açısıyla olaylara yorum getirdiği belirlenmiştir. Deyimler genellikle bireysel duyguları aktarırken,

atasözleri olayların daha derin bir anlamını ortaya koyarak izleyiciye mesaj iletme amacını taşımaktadır.

Radyo tiyatrosu, dil öğretiminde özellikle ileri düzey dil öğrencileri için önerilebilir. Radyo tiyatrosunun karakter merkezli yapısı, deyim ve atasözlerinin bağlam içinde daha kolay öğrenilmesine olanak tanır. Bu da dil öğrencilerinin dilin kültürel ve sosyal yönlerini daha iyi kavramalarını sağlar.

Bu çalışma, radyo tiyatrosunun deyim ve atasözü öğretimindeki kullanılabilirliğini ortaya koymuştur. Dinlenen beş radyo tiyatrosu oyunu aracılığıyla tespit edilen deyim ve atasözleri, doğal bir bağlamda sunulduğunda dili öğrenenler tarafından daha kolay kavranabilir. Radyo tiyatrosunun, karakterlerin dil kullanımları ve olay örgüsü aracılığıyla dilin kültürel yönlerini öğretmekte de etkili olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, radyo tiyatrosu deyim ve atasözü öğretiminde güçlü bir araç olarak dil öğrenim sürecine dâhil edilebilir.

Kaynakça

- Altaylı, S. (2010). Atasözü ve deyimler arasındaki farklar. *Karadeniz Araştırmaları*, 25(25), 125-134.
- Charteris Black, J. (1995). Proverbs in communication. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 16(4), 259-268. <https://doi.org/10.1080/01434632.1995.9994606>.
- Cooksey, R. (2020). Descriptive statistics for summarising data. *In Illustrating Statistical Procedures: Finding Meaning in Quantitative Data* içinde (s. 61-139). https://doi.org/10.1007/978-981-15-2537-7_5.
- Güvenç, B. (2002). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hatipoğlu, Ç. (2020). A proverb in need is a proverb indeed: Proverbs, textbooks and communicative language ability. *South African Journal of Education*, 40(1), 0-0. <https://hdl.handle.net/11511/40599>.
- Liontas, J. I. (2018). Proverbs and idioms in raising cultural awareness. In J. I. Liontas, T. International Association, & M. DelliCarpini (Eds.), *The TESOL Encyclopedia of English Language Teaching* içinde (s. 1-10). <https://doi.org/10.1002/9781118784235.eelt0294>
- Miçooğulları, M. (2021). Yabancılara Türkçe öğretiminde dinleme becerisi: otantik materyal olarak TRT dinle ve radyo tiyatroları. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(Özel sayı 1), 14-21.
- Prayudha, S. J. (2023). Analysis of students' difficulty in understanding English proverbs. *Teaching English As Foreign Language, Literature and Linguistics*, 3(1), 31-39. <https://doi.org/10.33752/teflics.v3i1.4097>.
- Temizyürek, F. ve Birinci, F. G. (2016). Yabancı dil öğretiminde otantik materyal kullanımı. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 5(1), 54-62. <https://doi.org/10.14686/buefad.v5i1.5000158999>.
- West, K. (1997). Classic radio theatre in contemporary education. *ERIC Digests*, 2-8.